

Sfântu Gheorghe

STAGIUNEA 60

Nina ȚÎNȚAR

Învățăturile lui Tamási Áron către spectatorii săi români

Din toamna lui 2008 până în vara lui 2009, Tamási Áron din Sfântu Gheorghe își va tot întoarce chipul spre oglindă, că așa-i stă bine unui teatru care a ajuns la stagiunea nr. 60. Și multe vor fi oglinzile puse în față lui Tamási Áron, din această confruntare el poate ieși fie cu o depresie (hai să-i zicem criza de la 60 de... stagioni), fie cu o poftă nebună de a ne povesti despre revelațiile fizice și morale pe care le-a trăit în fața neiertătoarelor oglinzi. Și dacă oglinzile perfecte sunt cele nevăzute, cred că marile revelații Tamási Áron le-a avut în confruntarea cu ochii și aplauzele miilor de spectatori care, de-a lungul a 60 de stagioni, i-au tot trecut pragul și i-au măsurat identitatea și rostul. Cum ar suna câteva dintre revelațiile astea, încerc eu acum să vă spun, de pe pozițiile unui spectator român, care a avut multe de învățat din relația cu Tamási Áron.

1987 este anul când am trecut pentru prima dată pragul lui „Tamási Áron”. De fapt, instituția al cărei prag l-am trecut eu atunci se numea Teatrul Maghiar de Stat. Tot în 1987, autoritățile vremii hotărâsc înființarea unui teatru românesc în Secuime, cele două teatre sunt nevoite a împărți aceeași micuță clădire și, oficial, sunt identificate drept secții – română și maghiară – ale unei instituții care va purta numele de Teatrul din Sfântu Gheorghe. Altfel spus, teatrul românesc a fost aruncat peste noapte în ograda Teatrului Maghiar, cele două instituții primind același ordin: împărțiți birourile, atelierile, scena, și fiți ca frații! Dincolo de frăția forțată a secuului cu românul, oamenii de teatru maghiari și români s-au trezit în brațe cu o problemă care, paradoxal, îi apropia, dar îi și învrăjbea: aveau de împărțit o clădire care era prea mică chiar și pentru nevoile unui singur teatru, așa că cele două instituții artistice au fost de fapt condamnate a se călca reciproc pe bătători. Între timp, România, odată cu ea și orașul Sfântu Gheorghe, a trecut prin multe schimbări – de regim politic, de secol, de mileniu –, situația celor două teatre a rămas însă neschimbată, ele confruntându-se și azi cu aceeași mare problemă: insuficiența spațiilor de joc și de repetiții. De mai bine de două decenii, Tamási Áron și Andrei Mureșanu se chinuiesc reciproc, din cauza că sunt obligați a-și desfășura activitatea într-un imobil care a fost proiectat a răspunde necesităților unui singur teatru. A împărți o clădire cu o singură scenă mare și cu un singur spațiu de repetiții, înseamnă interminabile și chinuitoare negocieri pentru a găsi soluții de finalizare a cel puțin 10 spectacole pe stagiune (5 pentru fiecare dintre cele două instituții), în timp ce spațiile clădirii permit construirea în condiții normale a maximum 5 premiere. Deși teatre mici și sărace și în ciuda faptului că problemele de spațiu s-au adâncit de la stagiune la stagiune, ambele instituții au reușit a fi personaje active în viața comunității covăsnene. Realitatea este că Tamási Áron a fost fratele mai mare și mai înțelept, căruia Andrei Mureșanu și spectatorii români îi datorează foarte multe: spațiul de întâlnire cu oferte teatrale de calitate, un spirit competitiv extrem de benefic

pentru evoluția artistică a trupei de la „Andrei Mureșanu”, o ambianță culturală neviciată de manipulările politice – o atmosferă care a făcut din Sfântu Gheorghe un oraș unde se respiră european.

Capitolul la care nu doar teatrul românesc din Sfântu Gheorghe, ci multe teatre din România au de învățat de la Tamási Áron este relația cu publicul său, felul cum a știut să-și construiască o comunitate a spectatorilor care îi este aproape la bine și la rău. Din 1948, când a luat ființă instituția, sub denumirea de Állami Magyar Népszínház/Teatrul Popular Maghiar de Stat, s-a lucrat la relația cu publicul/comunitatea în mod programat. Ce se va petrece în stagiunea 2008–2009 a lui „Tamási Áron” este ACTUL 60 al celei mai importante piese la care Teatrul maghiar din Sfântu Gheorghe tot lucrează de la înființarea sa: *relația cu publicul*. Cine face o incursiune în istoria acestui Teatru va observa că *relația cu publicul* a fost piesa de rezistență din repertoriul fiecărei stagiuni. În mod cert, de-a lungul anilor, relația Teatrului Maghiar din Sfântu Gheorghe cu publicul său nu a fost o înduioșătoare poveste de amor, cu artificii și jurăminte solemne de fidelitate reciprocă. Este vorba de o relație care a avut dramatismul unei piese de teatru fără de sfârșit, cu scene de rătăcire, inerente oricărui început, cu întâlniri și regăsiri memorabile, cu reușite și căderi, cu presiuni și încercări eroice de rezistență – bref, cu neconținute căutări ale rosturilor Teatrului în lumea de ieri, de azi și de mâine.

Din istoria Teatrului Maghiar din Sfântu Gheorghe, am să rețin acum doar perioada fără de care „Tamási Áron” și publicul său nu ar fi trăit azi bucuria stagiunii 60. Este vorba de începutul anilor '70, când Teatrul face primii pași peste graniță, cu turnee în spațiul cultural al fostei Iugoslavii, apoi în Ungaria. Trupa din Secuime începe o colaborare de lungă durată cu Teatrul Petöfi din Veszprém, un parteneriat care se finalizează prin turnee organizate din doi în doi ani. În acei ani, Teatrul Maghiar din Secuime și-a format REFLEXUL curiozității de a privi dincolo de spațiul cultural de fiecare zi și de a se confrunta cu performanțele artistice ale altora. Un reflex al curiozității pe care l-a format și în rândul publicului său. Exercițiul de întărire al acestui nobil REFLEX AL CURIOZITĂȚII – fără de care nicio artă, inclusiv și mai ales teatrul, nu ar exista – a continuat cu lansarea Colocviului Național al Minorităților. Este vorba de o Întâlnire teatrală concepută a reuni periodic trupe și companii maghiare, germane și evreiești, alături de prestigioase teatre românești care aveau în repertoriul lor piese din dramaturgia minorităților naționale din țara noastră. Primele două Colocvii au fost adevărate evenimente culturale, cu efecte multiple și de durată, care s-au regăsit mai ales în provocarea unor dezbateri pe teme teatrale, dialoguri prin care teatrul maghiar din Transilvania s-a conectat la probleme de maximă actualitate ale teatrului european. Rezonanța națională și internațională a Întâlnirilor teatrale organizate de Teatrul Maghiar din Sfântu Gheorghe a fost percepută de autoritățile comuniste ale vremii drept o abatere de la programul „oficial” de afirmare a identității și, culmea!, drept o tendință de izolare, motiv pentru care ediția 1982 a Colocviului a fost suspendată.

La mijlocul stagiunii 60, Tamási Áron s-a hotărât să-și facă un cadou, pe care să-l poată dărui apoi publicului din Sfântu Gheorghe și teatrului românesc: lansarea, la sfârșitul lui martie 2009, a unei Bienale Teatrale Internaționale, într-o formulă construită pe temelia acestui „reflex al curiozității”, care dă substanță și farmec oricărui dialog/gest cultural. Numele Bienalei Teatrale va fi chiar REFLEX, iar la această denumire organizatorii au ajuns privind, deopotrivă, spre trecutul și viitorul lui „Tamási Áron”. Un trecut în care Teatrul Maghiar din Sfântu Gheorghe a avut mult de suferit de pe urma prejudecăților de tot felul: prejudecăți despre maghiari, despre relațiile interetnice din Secuime, despre Teatrul din Sfântu Gheorghe – despre teatru ca ofertă de comunicare. Cum dintotdeauna și pretutindeni, cauza tuturor prejudecăților este *lipsa curiozității*, Tamási Áron înțelege a-și împlini rostul de instituție comunitară printr-un proiect care

Scenă din *Miracolul*,
după Tamási Áron,
regia László Bocsárdi

să celebreze REFLEXUL curiozității și care să încurajeze *reflexiile în gândire și în oglinda Teatrului*. De când a devenit directorul Teatrului, din decembrie 2005, regizorul László Bocsárdi și-a concentrat privirea spre ceea ce se întâmplă în marile teatre europene și căuta o soluție pentru a oferi și publicului din Sfântu Gheorghe șansa de a privi în *aceeași direcție*. Soluția unui festival deschis spre teatrul european, fie el în forma unei bienale teatrale, este veche și bătătorită, doar *criteriile de selecție* îi pot justifica importanța și rostul. În materie de artă, criteriile de selecție sînt mereu în schimbare și depind de gustul celor ce privesc, compară, fac ierarhii și, unii dintre ei, răsplătesc artiștii cu mult râvnite premii. László Bocsárdi și-a asumat riscul de a face Programul REFLEXULUI său după un criteriu unic, care peste tot în lume produce mari controverse: *premiul de cel mai bun* cucerit de un spectacol în lumea teatrală din care face parte. Rămâne de văzut cum va fi privit criteriul după care László Bocsárdi va aduce la Sfântu Gheorghe spectacole din lumea teatrală europeană, până atunci amintesc o vorbă a lui George Banu, cum că asumarea de riscuri produce în mod necesar divizarea, dar în artă divizarea înseamnă confruntare și activare de energii nebănuite. Și eu cred că modul cum László Bocsárdi și echipa sa își construiesc REFLEXUL are toate șansele de a activa energiile oamenilor de teatru care vor ajunge la Bienala Teatrală Internațională de la Sfântu Gheorghe. Dar mai importanți decât oamenii de teatru, pentru László Bocsárdi este publicul lui „Tamási Áron”, căci REFLEXUL a fost conceput cu gândul la comunitatea spectatorilor din Secuime. Bocsárdi a pornit de la premisa că nu poate lucra cu adevărat în folosul lui Tamási Áron, decât oferind șansa spectatorilor din Sf. Gheorghe de a se întâlni periodic cu spectacole din alte lumi teatrale, pe care critica de acolo le-a considerat a fi cele mai bune. Iar lumile teatrale spre care REFLEXUL va privi mereu cu o vie curiozitate sunt cele din Europa Estică și Centrală, cu precizarea că producțiile selectate din aceste spații culturale se vor bucura la fiecare ediție a Bienalei de compania unui mare teatru din Vcst. Lumile teatrale care în martie 2009 se vor întâlni la Sfântu Gheorghe, pentru

Scenă din *Miracolul*, după Tamási Áron, regia László Bocsárdi

a celebra REFLEXUL curiozității și pentru a-l sărbători pe „Tamási Áron” la 60 de stagii, vor fi reprezentate de: Teatrul Katona József din Budapesta, cu *Ultima noapte a carnavalului* de Goldoni (regia, Zsámbéki Gábor); Teatrul József Attila, Budapesta, *Vizita bătrânei doamne* de Dürrenmatt (r. Zsótér Sándor); Teatrul Odeon, București, *Ionesco - Cinci piese scurte* (r. Alexandru Dabija); Sary Teatr, Cracovia, *Orestia* de Eschil (r. Jan Klata); Teatr Współczesny/Teatrul Contemporan din Wrocław, *Transfer!* (r. Jan Klata); Scena Plastyczna din Lublin, *Moisture*; Divadlo Komedie din Praga, *Der Prozess/Procesul* după Kafka (r. Dušan David Pařízek); Deutsches Theater din Berlin, *Orestia* după Eschil (r. Michael Thalheimer). Așadar, România, Ungaria, Polonia, Cehia și Germania se vor regăsi în reflexiile în gândire și în oglinda Teatrului, pe care le va provoca prima ediție a Bienalei Teatrale de la Sfântu Gheorghe.

M-am întrebat ce cadou îi pot face spectatoriilor români și oamenii noștri de teatru lui Tamási Áron, la aniversarea stagiunii 60? Răspunsul l-am aflat din incursiunea mea în istoria acestui Teatru. În ultimii 20 de ani, „Tamási Áron” l-a găzduit în casa sa pe „Andrei Mureșanu”, acceptând să-și împartă cu el mica și săraca scenă, cu speranța că, într-o zi, românii se vor îngriji de propriul lor Teatru și vor căuta o soluție ca acesta să aibă o casă a lui în Secuime. „Tamási Áron” a înțeles din prima că nu poate lucra în folosul teatrului maghiar decât ajutându-l și pe „Andrei Mureșanu” să supraviețuiască. La aniversarea lui „Tamási Áron”, cadoul pe care românii i-l pot face este un *gest de solidaritate*, pur și simplu. Cred că Tamási Áron s-ar bucura să-i vadă pe oamenii de teatru români *solidari* în gestul de a trimite autorităților de la București următorul mesaj: nu se poate lucra în folosul românilor din Secuime decât ajutându-l pe „Andrei Mureșanu” să se mute într-o casă a lui, pe care, după 20 de ani de existență, o merită din plin! Așa cum, „Tamási Áron”, la 60 de stagii, merită din plin să-și recapete casa în care s-a născut. Dacă oamenii de teatru din România nu vor înțelege importanța și urgența acestui gest de solidaritate, atunci toate vorbele frumoase, pe care le vor rosti la aniversarea celor 60 de stagii ale lui Tamási Áron, vor fi doar vorbe goale.